

Karel Hynek Mácha - Máj

1

¹Byl pozdní večer – první máj –
²večerní máj – byl lásky čas.
³Hrdliččin zval ku lásce hlas,
⁴kde borový zaváněl háj.
⁵O lásce šeptal tichý mech;
⁶květoucí strom lhal lásky žel,
⁷svou lásku slavík růži pěl,
⁸růžinu jevil vonný dech.
⁹Jezero hladké v křovích stinných
¹⁰zvučelo temně tajný bol,
¹¹břeh je objímal kol a kol;
¹²a slunce jasná světů jiných
¹³bloudila blankytnými pásky,
¹⁴planoucí tam co slzy lásky.
¹⁵I světy jich v oblohu skvoucí
¹⁶co ve chrám věčné lásky vzešly;
¹⁷až se – milostí k sobě vroucí
¹⁸změnivše se v jiskry hasnoucí –
¹⁹bloudící co milenci sešly.
²⁰Ouplné lůny krásná tvář –
²¹tak bledě jasná, jasně bledá,
²²jak milence milenka hledá –
²³ve růžovou vzplanula zář;
²⁴na vodách obrazy své zřela
²⁵a sama k sobě láskou mřela.
²⁶Dál blyštil bledý dvorů stín,
²⁷jenž k sobě šly vždy blíž a blíž,
²⁸jak v objetí by níž a níž
²⁹se vinuly v soumraku klín,
³⁰až posléze Šerem vjedno splynou.
³¹S nimi se stromy k stromům vinou.–
³²Nejzáze stíní šero hor,
³³tam bříza k boru, k bříze bor
³⁴se kloní. Vlna za vlnou
³⁵potokem spěchá.
³⁶Vře plnou –
³⁶v čas lásky – láskou každý tvor.

³⁷Za růžového večera
³⁸pod dubem sličná děva sedí,
³⁹se skály v břehu jezera
⁴⁰daleko přes jezero hledí.
⁴¹To se jí modro k nohoum vine,
⁴²dále zeleně zakvítá,
⁴³vždy zeleněji prosvítá,
⁴⁴až v dálce v bledé jasno splyne.
⁴⁵Po širošířé hladině
⁴⁶umdlelý dívka zrak upírá;
⁴⁷po širošířé hladině

⁴⁸nic mimo promyk hvězd nezírá;

⁴⁹Dívčina krásná, anjel padlý,

⁵⁰co amarant na jaro svadlý,

⁵¹v ubledlých lících krásy spějí.

⁵²Hodina, jenž jí všecko vzala,

⁵³ta v usta, zraky, čelo její

⁵⁴půvabný žal i smutek psala. –

⁵⁵Tak zašel dnes dvacátý den,

⁵⁶v krajinu tichou kráčí sen.

⁵⁷Poslední požár kvapně hasne,

⁵⁸i nebe, jenž se růžojasně

⁵⁹nad modrými horami mihá.

⁶⁰„On nejde – již se nevrátí! –

⁶¹Svedenou žel tu zachvátí!“

⁶²Hluboký vzdech jí ňadra zdvíhá,

⁶³bolestný srdcem bije cit,

⁶⁴a u tajemné vod stonání

⁶⁵mísí se dívky pláč a lkání.

⁶⁶V slzích se zhlíží hvězdný svit,

⁶⁷jenž po lících co jiskry plynou.

⁶⁸Vřelé ty jiskry tváře chladné

⁶⁹co padající hvězdy hynou;

⁷⁰kam zapadnou, tam květ uvadne.

⁷¹Viz, mihla se u skály kraje;

⁷²daleko přes ní nahnuté

⁷³větýrek bílým šatem vlaje.

⁷⁴Oko má v dálku napnuté. –

⁷⁵Teď slzy rychle utírá,

⁷⁶rukou si zraky zastírá

⁷⁷upírajíc je v dálné kraje,

⁷⁸kde jezero se v hory kloní,

⁷⁹po vlnách jiskra jiskru honí,

⁸⁰po vodě hvězda s hvězdou hraje.

⁸¹Jak holoubátko sněhobílé

⁸²pod černým mračnem přelétá,

⁸³lilie vodní zakvétá

⁸⁴nad temné modro; tak se číle –

⁸⁵kde jezero se v hory níží –

⁸⁶po temných vlnách cosi blíží,

⁸⁷rychle se blíží. Malá chvíle,

⁸⁸a již co čápa vážný let,

⁸⁹ne již holoubě či lilie květ,

⁹⁰bílá se plachta větrem houpá.

⁹¹Štíhlé se veslo v modru koupá,

⁹²a dlouhé pruhy kolem tvoří.

⁹³Těm zlaté růže, jenž při doubí

⁹⁴tam na horách po nebi hoří,

⁹⁵růžovým zlatem čela broubí.

⁹⁶ „Rychlý to člunek! blíží a blíže!
⁹⁷ To on, to on! Ty péra, kvítí,
⁹⁸ klobouk, oko, jenž pod ním svítí,
⁹⁹ ten plášť!“ Již člun pod skalou víže.
¹⁰⁰ Vzhůru po skále lehký krok
¹⁰¹ uzoučkou stezkou plavce vede.
¹⁰² Dívce se zardí tváře bledé
¹⁰³ za dub je skryta. – Vstříc mu běží,
¹⁰⁴ zaplesá – běží –
¹⁰⁵ dlouhý skok –
¹⁰⁶ již plavci, již na prsou leží –
¹⁰⁷ „Ha! Běda mi!“ Vtom lůny zář
¹⁰⁸ jí známou osvítila tvář;
¹⁰⁹ hrůzou se krev jí v žilách staví.
¹¹⁰ „Kde Vilém můj?“
¹¹¹ „Viz,“ plavec k ní
¹¹² tichými slovy šepce praví:
¹¹³ „Tam při jezeru vížka ční
¹¹⁴ nad stromů noc; její bílý stín
¹¹⁵ hlubokot' stopen v jezera klín;
¹¹⁶ však hlouběji ještě u vodu vryt
¹¹⁷ je z mala okénka lampy svit;
¹¹⁸ tam Vilém myšlenkou se baví,
¹¹⁹ že příští den jej žití zbaví.
¹²⁰ On hanu svou, on tvoji vinu
¹²¹ se dozvěděl; on svůdce tvého
¹²² vraždě zavraždil otce svého.
¹²³ Msta v patách kráčí jeho činu. –
¹²⁴ Hanebně zemře. – Poklid mu dán,
¹²⁵ až tváře, jenž co růže květou,
¹²⁶ zbledlé nad kolem obdrží stán,
¹²⁷ až štíhlé oudy v kolo vpletou.
¹²⁸ Tak skoná strašný lesů pán! –
¹²⁹ Za hanbu jeho, za vinu svou
¹³⁰ měj hanu světa, měj kletbu mou!“

¹³¹ Obrátí se. – Utichl hlas –
¹³² Po skále slezl za krátký čas,
¹³³ při skále člun svůj najde.
¹³⁴ Ten rychle letí, co čápa let,
¹³⁵ menší a menší, až co lílie květ
¹³⁶ mezi horami po vodě zajde.

¹³⁷ Tiché jsou vlny, temný vod klín,
¹³⁸ vše lazurným se pláštěm krylo;
¹³⁹ nad vodou se bílých skví šatů stín,
¹⁴⁰ a krajina kolem šepce: „Jarmilo!“
¹⁴¹ V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!“

¹⁴² Je pozdní večer první máj –
¹⁴³ večerní máj – je lásky čas.
¹⁴⁴ Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:

¹⁴⁵ „Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

3
(...)
¹⁴⁶ Zdaleka spěchá lid – vždy větší zástup ten –
¹⁴⁷ vždy větší – větší jest – vždy roste tento
pluk;
¹⁴⁸ nesmírné množství již. – Vždy větší jeho
hluk.
¹⁴⁹ Nešťastný zločinec má býti vyveden.

¹⁵⁰ Teď z mala města bran vojenský pluk
vychází,
¹⁵¹ povolným krokem on zločince doprovází,
¹⁵² jenž v středu jeho jde jak jindy ozdoben.
¹⁵³ Utichl množství hluk – leč znovu počne zas,
¹⁵⁴ a mnohý v hluku tom vynikne silný hlas:
¹⁵⁵ „To on, to on! Ty péra, kvítí,
¹⁵⁶ klobouk, oko, jenž pod ním svítí!
¹⁵⁷ Ten jeho plášť, to on, to on!
¹⁵⁸ To strašnýť lesů pán!“
¹⁵⁹ Tak lidem ode všech voláno bylo strán;
¹⁶⁰ a větší vždy byl hluk – zbouřených jako vod –
¹⁶¹ čím blíže zločince zdlouhavý vedl chod.
¹⁶² Kolem něj zástup jde – co nebem černý
mrak,
¹⁶³ z něho – co blesku svit – v slunci se leskne
zbraň.
¹⁶⁴ Volně jde nešťastný – upřený v zemi zrak.
¹⁶⁵ Z městečka zvonku hlas. Množství se modlí
zaň.

¹⁶⁶ Na břehu jezera malý pahorek stojí,
¹⁶⁷ na něm se dlouhý kůl, na kůlu kolo zdvíhá.
¹⁶⁸ Blíž strmí kolmý vrch, na vrchu vrchol
dvojí,
¹⁶⁹ na vyšším vrcholi bílá se kaple míhá.
¹⁷⁰ U volném průvodu ku kapli přišel sbor;
¹⁷¹ všickni teď ustoupí – zločinec stojí sám.
¹⁷² Posledněť vyveden v přírody slavný chrám,
¹⁷³ by ještě popatřil do lůna temných hor,
¹⁷⁴ kde druhdy veselý dětinství trávil věk;
¹⁷⁵ by ještě jedenkrát v růžový nebe klín
¹⁷⁶ na horu vyveden, před bílé kaple stín,
¹⁷⁷ nebe i světů všech pánovi svůj vzdal vděk.
¹⁷⁸ Umlknul vešken hluk, nehnutý stojí lid,
¹⁷⁹ a srdce každého zajímá vážný cit.
¹⁸⁰ V soucitu s nešťastným v hlubokém smutku
plál
¹⁸¹ slzící lidu zrak obrácen v hory výš,
¹⁸² kde nyní zločinec, v přírody patře říš,
před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.

183 Vyšlého slunce rudá zář
184 zločince bledou barví tvář,
185 a slzy s oka stírá,
186 jenž smutně v dálku zírání.
187 Hluboko pod ním krásný dol,
188 temné jej hory broubí kol,
190 lesů věnec objímá.
191 Jasně jezero dřímá
192 u středu květoucího dolu.
193 Nejbliž se modro k břehu vine,
194 dále zeleně zakvítá,
195 vzdy zeleněji prosvítá
196 až posléz v bledé jasno splyne.
197 Bílé dvory u velkém kolu
198 sem tam jezera broubí břeh.
199 V jezeru bílých ptáků sbor,
200 a malých člunků rychlý běh,
201 až kde jezero v temno hor
202 v modré se dálce níží.
203 Lodky i bílé v břehu dvory –
204 věž – město – bílých ptáků rod–
205 pahorky v kolo – temné hory –
206 vše stopeno v luno vod,
207 jak v zrcadle se zhlíží.
208 Tam v modré dálce skály lom
209 květoucí břeh jezera tíží,
210 na skále rozlehlý je strom –
211 starý to dub – tam – onen čas,
212 kde k lásce zval hrdliččin hlas,
213 nikdy se nepřiblíží. –
214 Nejbliže pahorek se zdvíhá,
215 na něm se kůl a kolo míhá.
216 Po hoře – na níž stojí – háj
217 mladistvý hučí – smutný stesk –
218 nad širým dolem slunce lesk,
219 a ranní rosa – jitřní máj.

220 To vše zločinec ještě jednou zřel,
221 to vše, jež nyní opustiti měl,
222 a hluboký srdce mu žel uchvátí;
223 hluboce vzdechne – slza slzu stíhá –
224 ještě jednou – posledně – vše probíhá,
225 pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
226 Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
227 lehounký větrík s nimi hraje;
228 a vysoko – v daleké kraje
229 bílé obláčky dálným nebem plynou,
230 a smutný vězeň takto mluví k nim:
231 „Vy, jenž dalekosáhlým během svým,
232 co ramenem tajemným zemi objímáte,
233 vy hvězdy rozplynuté, stíny modra nebe,

234 vy truchlenci, jenž rozsmutnivše sebe,
235 v tiché se slzy celí rozplýváte,
236 vás já jsem posly volil mezi všemi.
237 Kudy plynete u dlouhém dálném běhu,
238 i tam, kde svého naleznete břehu,
239 tam na své pouti pozdravujte zemi.
240 Ach zemi krásnou, zemi milovanou,
241 kolébku mou i hrob můj, matku mou,
242 vlast' jedinou i v dědictví mi danou,
243 šírou tu zemi, zemi jedinou! –
244 A až běh váš onu skálu uhlídá,
245 kde v břehu jezera – tam dívku uplakanou –“
246 Umlkl již, slza s slzou se střídá.
247 Teď s výše hory s vězněm kráčí pluk
248 širokou stezkou v středu mlada borku,
249 doleji – dole – již jsou na pahorku –
250 a znovu ztichl šíra množství hluk.

251 Přichystán již popravce s mečem stojí,
252 jedenkrát ještě vězeň zdvihl zrak,
253 pohlédl vůkolím – povzdech – pak
254 spustiv je zas – k blízké se smrti strojí.
255 Obnažil vězeň krk, obnažil nádra bílé,
256 poklekl k zemi, kat odstoupí, strašné chvíle –
257 pak blyskne meč, kat rychlý stoupne krok,
258 v kolo tne meč, zločinci blyskne v týle,
259 upadla hlava – skok i – ještě jeden skok –
260 i tělo ostatní ku zemi teď se skloní.
261 Ach v zemi krásnou, zemi milovanou,
262 v kolébku svou i hrob svůj, matku svou,
263 v vlast' jedinou i v dědictví mu danou,
264 v šírou tu zemi, zemi jedinou,
265 v matku svou, v matku svou, krev syna teče
po ní.

266 Po oudu lámán oud, až celé vězně tělo
267 u kolo vpleteno nad kulem v kole pnělo,
268 i hlava nad kolem svůj obdržela stán;
269 tak skončil života dny strašný lesů pán;
270 na mrtvé tváři mu poslední dřímá sen.
271 Na něj se dívajíc – po celý dlouhý den
272 nesmírné množství v kol mala pahorku
stálo;
273 teprv až k západu schýlivši slunce běh
274 veselo v mrtvý zrak s'até hlavy se
275 smálo, utichl jezera šířý – večerní břeh.
(...)

To nejlepší z české poezie 19. století: sest. I. Lukelová - I. Žatečková. 2. vyd. Praha: Levné knihy, 2005, Karel Hynek Mácha. Máj. s. 42 - 76. ISBN 80-7309-280-8.

- 1) Přečti si verše 1 – 36 a vysvětli, kdy a kde se děj odehrává. Všiměj si také veršů 4, 9, 11.
- 2) Kteří dva ptáci jsou slyšet?
- 3) Ve verších 12 a 13 seřaď slova dle dnešního slovosledu a vysvětli.
- 4) Které další obrazy jsou zde vyjádřeny?
- 5) Čeho je čas v takové mírumilovné a romantické krajině v tuto májovou dobu?
- 6) Přečti si verše 37 – 70 a vysvětli, kdo tu je, jaký má problém a co dělá.
- 7) Ve verších 71 – 110 vyhledej, zda k dívce její milý přijede.
- 8) Jak přijíždějícího překvapí?
- 9) Co jí ve verších 111 – 130 plavec oznámí?
- 10) Který hrůzný čin se udál v této čarokrásné přírodě a čase lásky? Vysvětli verše 121 – 122.
- 11) Jak ve verších 137 – 145 vnímá dívka svou vinu, poté, co ji plavec proklíná (verš 130)?
- 12) Jak báseň pokračuje (146 – 164)?
- 13) Jak se chová odsouzený?
- 14) Kde zastavili? (165 – 182)
- 15) Co vnímá Vilém, když se naposledy rozhlédne po krajině? (193 – 219)
- 16) Co cítí?
- 17) Jak se loučí?
- 18) Jak zemřel?
- 19) Shrň vlastními slovy obsah ukázek.
- 20) Jaký druh verše Mácha užil?

Řešení:

- 1) Na břehu jezera, v borovém (borovicovém) lese na mechu, večer 1. května.
- 2) slavík a hrdlička
- 3) jasná slunce jiných světů = hvězdy; na modrém blankytu = na nebi (=jasná noc, úplněk, nebe plné hvězd)
- 4) úplné lunny tvář = úplněk, na vodách obrazy = odráží se ve vodě, stíny lesů a hor, vlnky na jezeře
- 5) čas lásky
- 6) pod dubem sedí krásná dívka, čeká na chlapce – sleduje vodní hladinu a pláče; anděl padlý, zvadlý amarant + verš 61= byla svedená (nevěrná)
- 7) Ne, přijíždí nějaký známý
- 8) Když vidí přijíždějící loďku, běží mu vstříc a hupne mu do náruče.
- 9) Plavec jí oznamuje, že Vilém je zavřený ve věži a má být druhý den zbaven života (popraven) a vpleten v kolo.
- 10) Vilém se dozvěděl o jejím svůdci a zavraždil ho – tím, že ho zabil, zabil současně svého otce (vraždě – přechodník)
- 11) Dívka vnímá šumění přírody a hlas hrdliččin jako oslovení (výčítku).
- 12) Vyvádí zločince na popravu, kolem se shlukuje lid, zvoní zvony, lidé se za něho modlí
- 13) Jde pomalu, zvolna, hlavu má skloněnou
- 14) Na pahorku, nedaleko kapličky, v „chrámu přírody“ – u jezera, kde se scházel s milou a kde zabil otce
- 15) ranní sluce (rudé), krásnou dolinu, jezero, hory a lesy kolem, ptáky u jezera, modré dálky, město
- 16) Cítí hluboký smutek, že to musí opustit, tečou mu slzy
- 17) Obrátí se na oblaka a posílá po nich svůj pozdrav rodné zemi (231 – 245)
- 18) Je popraven a jeho tělo vpleteno do kola.
- 19) V krásné jarní krajině zavraždí Vilém svůdce své dívky (současně svého otce) a je popraven.
- 20) rým sdružený (aa) v kombinaci s obkročným (abba)